

LA BOMBA:

HISTÒRIES D'UN BARRI PERDUT

PEDRO MURIAS RODRÍGUEZ

CE JAUME BALMES

2016-2018

ABSTRACT

La Bomba: Històries d'un barri perdut vol recuperar part de la història recent de L'Hospitalet del Llobregat, representada pel desaparegut barri de La Bomba, per evitar que caigui en l'oblit en un moment en què molts dels protagonistes han mort o són grans. Presenta un tractament modern d'un tema antic amb l'anàlisi de les dades obtingudes, entrevistes a veïns, realització d'un taller i una trobada, per iniciar la construcció del seu relat històric. També inclou l'elaboració del llibre *La Bomba: un barri desaparegut.*

La Bomba: Històries d'un barri perdut quiere recuperar parte de la historia reciente de L'Hospitalet del Llobregat, representado por el desaparecido barrio de La Bomba, para evitar que caiga en el olvido en un momento en que muchos de los protagonistas han muerto o son mayores. Presenta un tratamiento moderno de un tema antiguo con el análisis de los datos hallados, entrevistas a vecinos, realización de un taller y un encuentro, para inciar la construcción de su relato histórico. También incluye la elaboración del libro *La Bomba: un barri desaparegut.*

La Bomba: Històries d'un barri perdut wants to recover part of the recent history of L'Hospitalet del Llobregat, represented by the disappeared neighborhood of La Bomba, to avoid it to be forgotten at a time when many of the protagonists have died or they are very old. It presents a modern treatment of an ancient theme with the analysis of the found data, interviews with neighbors, the realization of a workshop and a meeting, to initiate the construction of its historical narrative. It also includes the production of the book libro *La Bomba: un barri desaparegut.*

ÍNDEX

1. Introducció 6
2. Marc teòric. 9
2.1. Estructura del barri 11
2.2. Tipologia dels habitatges 13
2.3. Serveis 17
2.3.1. Abastiment d'aigua 17
2.3.2. L'església 18
2.3.3. L'equip de futbol 20
2.3.4. Escola 24
2.3.5. Enllumenat, pavimentació i clavegueram 25
2.3.6. Botigues i negocis 26
2.4. Associacionisme 27
2.4.1. La "COMISIÓN VECINAL DE CABEZAS DE FAMILIA" i la "COOPERATIVA DE VIVIENDAS OBRERAS" 27
2.4.2. La "ASOCIACIÓN DE VECINOS" i el grup de joves 28
3. Part experimental 31
3.1. El taller de LaFundició sobre el barri 31
3.2. Edició del llibre La Bomba: un barri desaparegut 36
4. Conclusió i valoració 39
5. Bibliografia 42
6. Annexos 43

Un tonto pobre siempre será tonto. Un tonto rico será siempre rico.

Paul Lafitte

¿ Por qué las historias de los burgueses son más importantes? La Pedrera, sí; este barrio, no.

Mariló Fernández. La Fundición.

Mentalízate cómo vivíamos antes, no como ahora me ves. Tu cierra el cerebro y llénatelo.

Juan Antonio Heredia Fernández. 25 octubre 2014.

A tots els que van viure a la Bomba, en especial als meus avis, Peret i Maruja.

No permetrem que la vostra vida caigui en l'oblit.

Vull agrair tothom que m' ha ajudat en la realització d'aquest treball el temps que m'han dedicat i les experiències que m' han regalat.

En especial a Mariló Fernández i Francisco Rubio la seva dedicació a la recuperació de la memòria gairebé perduda.

1. Introducció

L'elecció del tema per desenvolupar el treball de recerca és bàsica per assegurar-nos uns bons resultats. Per escollir-lo, em plantejo tres qüestions bàsiques:

- ser un tema proper.

- donar possibilitats d'investigació

- permetre aportar coneixements nous.

Investigar sobre l'antic barri de la Bomba de L'Hospitalet del Llobregat, actualment desaparegut, em permet treballar els tres aspectes abans mencionats:

- La meva família materna va viure al barri per generacions; alguns d'ells, inclús, hi van néixer. Molts amics i coneguts també hi van viure, alguns dels quals actualment resideixen al Gornal, el meu barri, o a Bellvitge, on es troba la nostra escola.

- La seva història ha estat poc estudiada fins ara. Hi ha hagut alguns intents en tallers i pàgines a les xarxes socials, però només han suposat un plantejament d'algunes qüestions que em serviran per aquest treball.

- Com assenyala Luis Bagan, autor de la pàgina web *L'Hospitalet del Llobregat. Imatges retrospectives d'una ciutat*[1], "***és una llàstima que els mandataris de la nostra ciutat encara no hagin fet cap homenatge, cap monument a les persones d'aquell barri, tal com s'ha fet a d'altres barris, per sort desapareguts (però ben recordats), de Barcelona"***. Per això vull sumar-me a projectes que s'han iniciat, com la pàgina de Facebook *Recuerdos del barrio de la Bomba*[2], per fer "(...) *un homenaje a todas los hombres y mujeres que habitaron en el barrio de la bomba*".

Aquest treball, doncs, suposa per a mi contribuir al deute que tinc personalment amb la meva família i la meva ciutat. Vull recuperar part de la història recent de l'Hospitalet per evitar que caigui en l'oblit en un moment en què molts dels protagonistes han desaparegut o són grans.

" La Bomba: històries d'un barri perdut" és un projecte d'àmbit històric. No planteja cap hipòtesi, però vol contribuir a la renovació del plantejament de la Història: partint de l'afirmació que sempre es presenten els fets de tipus fonamentalment polític i militar, que destaca les figures individuals (reis, herois...), vull mostrar la vida de les persones que van viure en un barri dels que s'anomenaven "anarquistes", proletaris, emigrants...

La recerca inicial d'informació, orienta aquest projecte cap a la història oral, és a dir, la recollida de testimonis d'homes i dones sobre la seva vida com a protagonistes principals de la

[1] https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/about/
[2] https://www.facebook.com/Recuerdos-del-barrio-de-la-Bomba-135298566514136/

història del barri. Sé que aquest mètode no permet una reconstrucció dels fets, sinó de les experiències viscudes, per la qual cosa també crec necessari incloure dades objectives.

Aquest treball ha de recollir investigacions d'altres autors comparant-los i, alhora, altres pròpies extretes de diversos centres d'informació, com revisions de cens, estudi de fotografies i plànols, juntament amb les entrevistes a antics veïns, aspecte central d'aquest estudi. És, per això, que s'han de consultar diverses pàgines d'Internet, algunes de Facebook i retalls antics de premsa i visitar persones vinculades directament amb el nostre tema i altres que van iniciar la recerca encara que no la van completar.

El desenvolupament d'aquest treball de recerca em permet aprendre el treball d'historiador i entendre millor el present i orientar-me cap el futur gràcies al coneixement del passat. Comprenc d'una altra manera alguns comentaris i apreciacions de la meva mare o dels meus familiars. Tinc una visió nova de la vida dels que han estat sempre al meu costat. A més, entenc els canvis socials i la importància del progrés i la millora de les condicions de la vida humana.

La planificació de la investigació segueix els següents punts:

1. Notificació dels estudis realitzats sobre el nostre tema. És una recerca a través d'Internet fonamentalment, encara que també inclou entrevistar algun responsable del taller que sobre el barri va fer l'associació de Bellvitge *La Fundició*, alguns dels quals són antics veïns de la Bomba.

2. Entrevistes amb antics veïns del barri per enregistrar les seves experiències i elaborar un arxiu de fotografies.

És necessària la convocatòria d'una reunió de veïns del barri. L'objectiu principal d'aquest esdeveniment és recollir la màxima informació possible per tal de contribuir a la tasca que ja realitzen la Mariló Fernández i el Francisco Rubio en el seu taller *Taller de Historia de la Bomba*:

- Direcció exacta del veí
- Recollida de fotos
- Data d'arribada al barri; i, quan sigui adient, data de marxa del barri
- Explicació de vivències personals de la vida quotidiana: relació entre els veïns, la recerca de l'aigua, l'escola...
- Explicació de vivències personals relacionades amb fets que van canviar el barri: creació del clavegueram i pavimentació dels carrers, construcció de l'església, les escoles i els serveis comunitaris, acció veïnal...

Participaré en l'elaboració i posada en marxa d'aquest esdeveniment, per la qual cosa aquesta activitat que aporta informació per la part teòrica d'aquest treball també s'hi considera experimentació.

A més de contribuir a la tasca que està realitzant el *Taller de Historia de la Bomba*, vull presentar un **document visual**, en concret un llibre-recull de fotografies de diferents moments de la vida dels veïns del barri. He decidit fer aquesta obra, perquè han arribat a les meves mans edicions d'aquest tipus. El primer volum que he conegut és *L'Hospitalet de Llobregat*

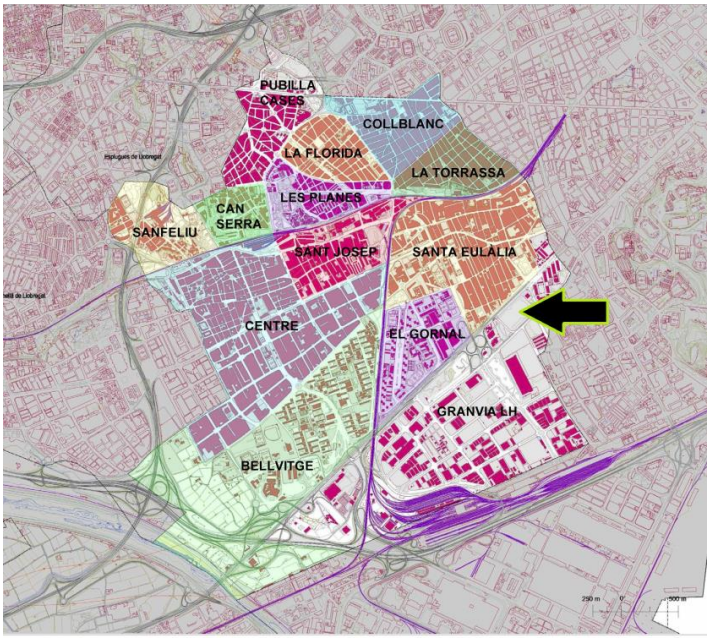
desaparegut de Josep Maria Solias, director del Museu d'Història de la nostra ciutat, qui m'ha facilitat una entrevista. El seu llibre pertany a la col·lecció *Catalunya desapareguda* de la editorial *Efadós,* que ja ha presentat alguns més entorn a altres ciutats del nostre país.

També puc parlar amb Toni Martínez Gil, autor de *Villafeliche, ayer*, una altra obra del mateix format sobre un petit poble d'Aragó. Aquest historiador m'ha indicat la publicació similar d'àlbums dedicats a poblacions de tota Espanya. Així, doncs, la meva creació pot considerar-se una més d'aquesta tendència literària (en el sentit de "lletra" o "escrit") que està tan de moda.

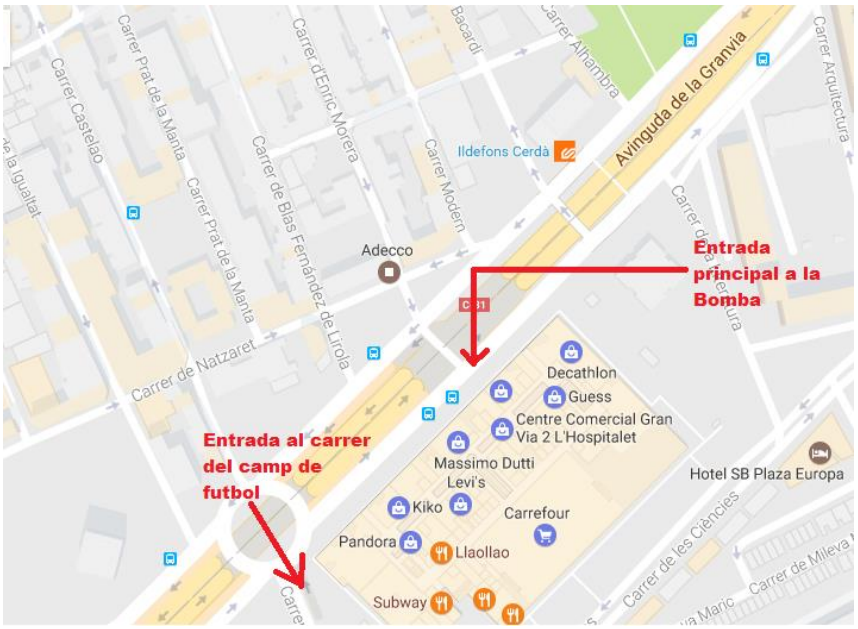
La Bomba: històries d'un barri perdut vol contribuir a la memòria històrica en un sentit modern. Sobretot, vol formar part de la reivindicació que estan fent els grups de persones que vivien en els barris de barraques, juntament amb historiadors, com el que conformem tots els que participem amb *La Fundició* en el taller ja esmentat o el grup de joves que, amb la geògrafa i historiadora urbana Mercé Tacjer, iniciaren la recerca d'informació sobre els barris de barraques de Barcelona. Però també, com va assenyalar la senyora Tacjer en la presentació de dos diaris familiars del taller d'Història del nostre barri, recull un dels pitjors problemes que tenim avui: el problema de la vivenda. El barraquista del segle passat seria "l'ocupa" del segle XXI?

2. Marc teòric.

El barri de la Bomba estava situat on actualment es troba el centre comercial Gran Via 2, en el lloc on indica la fletxa sobre el plànol de L'Hospitalet del Llobregat (a partir d'un mapa de la web de l'ajuntament de la ciutat) que apareix a continuació:

Alguns veïns situen l'entrada principal al barri davant la cruïlla de la Gran Via amb el carrer Enric Morera, i la que anava a la zona del camp de futbol de la UD La Bomba (després UE L'Hospitalet Athlètic) davant el carrer Castelao (abans anomenat 26 de Gener).

El nom del barri fa referència a la instal·lació d'una de les primeres bombes per extreure aigua d'un pou, cosa que propicià excursions d'habitants de la ciutat de Barcelona al lloc, ja que era un espai rural i obert. A la portada d'aquest treball es pot apreciar com era aquesta bomba.

Segons un informe elaborat per Càritas Diocesana de Barcelona, que s'adjunta als annexos, cap als anys 30 a la zona només hi havia unes poques cases i vàries barraques per guardar estris per a la feina al camp. Aquest mateix informe i la web *L'Hospitalet de Llobregat. Imatges retrospectives d'una ciutat*[3] coincideixen en que l'arribada de barraquistes es produeix durant la dècada esmentada. Assenyalen motius diferents; mentre que la pàgina d'internet exposa com a causa l'arribada d'emigrants per treballar en les diverses obres que afavorí l'Exposició Internacional de 1929, com la construcció de la Gran Via, Càritas al·ludeix al final de la guerra civil i la immigració procedent del sud de l'estat com l'inici del lloguer de les barraques.

Aquest organisme eclesiàstic indica que es van construir nous habitatges creant camins que més tard formarien els carrers del barri. Cap al 1964 es considera que al barri hi havia unes 400 barraques i cap a 1973 unes 248. S'ha de tenir en compte que en el primer d'aquests anys es va constituir la *Coopertiva Obrera de Viviendas* que es va unir amb una cooperativa de Bellvitge –que naixia en aquest moment- per construït pisos i traslladar-se al nou barri. Un article del diari *La Vanguardia* de l'11 d0octubre de 1973 afirma que el barri de la Bomba segueix sent el nucli més gran de barraquisme de L'Hospitalet.[4]

El barri es va mantenir com a tal fins als anys 1976-77. Com mostra el retall del 26 de Novembre de 1975 de La Vanguardia, al gener del 76 es va iniciar el procés que portaria el trasllat dels seus habitants al nou barri del Gornal : *Entre el 10 de diciembre y el 25 de enero próximo, los vecinos de La Bomba deberán presentar su solicitud cíe vivienda. Quince días después de finalizado este plazo se efectuará el sorteo de adjudicación de las viviendas. Es decir, el próximo mes de febrero*. Els últims mesos van ser difícils, sobretot per les ganes de marxar dels veïns. Inclús hi va haver un tall de la Gran Via amb l'acció policial que va acabar amb alguns ferits.

MIERCOLES, 26 NOVBRE. 1975

HOSPITALET: Viviendas del Polígono Gornal para los barraquistas de La Bomba

Los precios de adquisición oscilan entre 346.915 y 493.153 pesetas

Las condiciones económicas de la adjudicación de viviendas del polígono Gornal a los barraquistas de La Bomba fueron dadas a conocer ayer por la tarde por el gobernador civil de la provincia a los directivos de la asociación de vecinos de este barrio.

Plazo de veinte años

Los precios de adquisición oscilan entre 346.915 pesetas para las viviendas de 52 metros cuadrados de superficie útil, hasta 493.153 pesetas los pisos de 89 metros cuadrados de superficie útil.

Para los primeros se pide a estos vecinos una entrada de 69.383 pesetas y plazos mensuales de 1.764 pesetas durante veinte años. Para los segundos se pide 98.630 pesetas y 2.495 pesetas mensuales, también durante veinte años. Entre estas dos categorías que marcan los máximos y los mínimos hay otras cuatro categorías intermedias.

Fechas para la solicitud y sorteo

Entre el 10 de diciembre y el 25 de enero próximo, los vecinos de La Bomba deberán presentar su solicitud de vivienda. Quince días después de finalizado este plazo se efectuará el sorteo de adjudicación de las viviendas. Es decir, el próximo mes de febrero.

Las condiciones económicas de adjudicación de estos pisos habían sido repetidamente solicitadas por los vecinos de La Bomba, familias de economía extremadamente precaria en su práctica totalidad. Habían insistido también en una rápida adjudicación, que ahora se demora para el mes de febrero. Según explicaron ayer estos vecinos, de la entrevista con el gobernador deducen que el sorteo de viviendas para ellos se efectuará conjuntamente con las de otros cupos de solicitantes.

En esta entrevista estuvieron presentes también los delegados provinciales del Ministerio de la Vivienda y de Sindicatos, y el alcalde de Hospitalet. — P. TORRES.

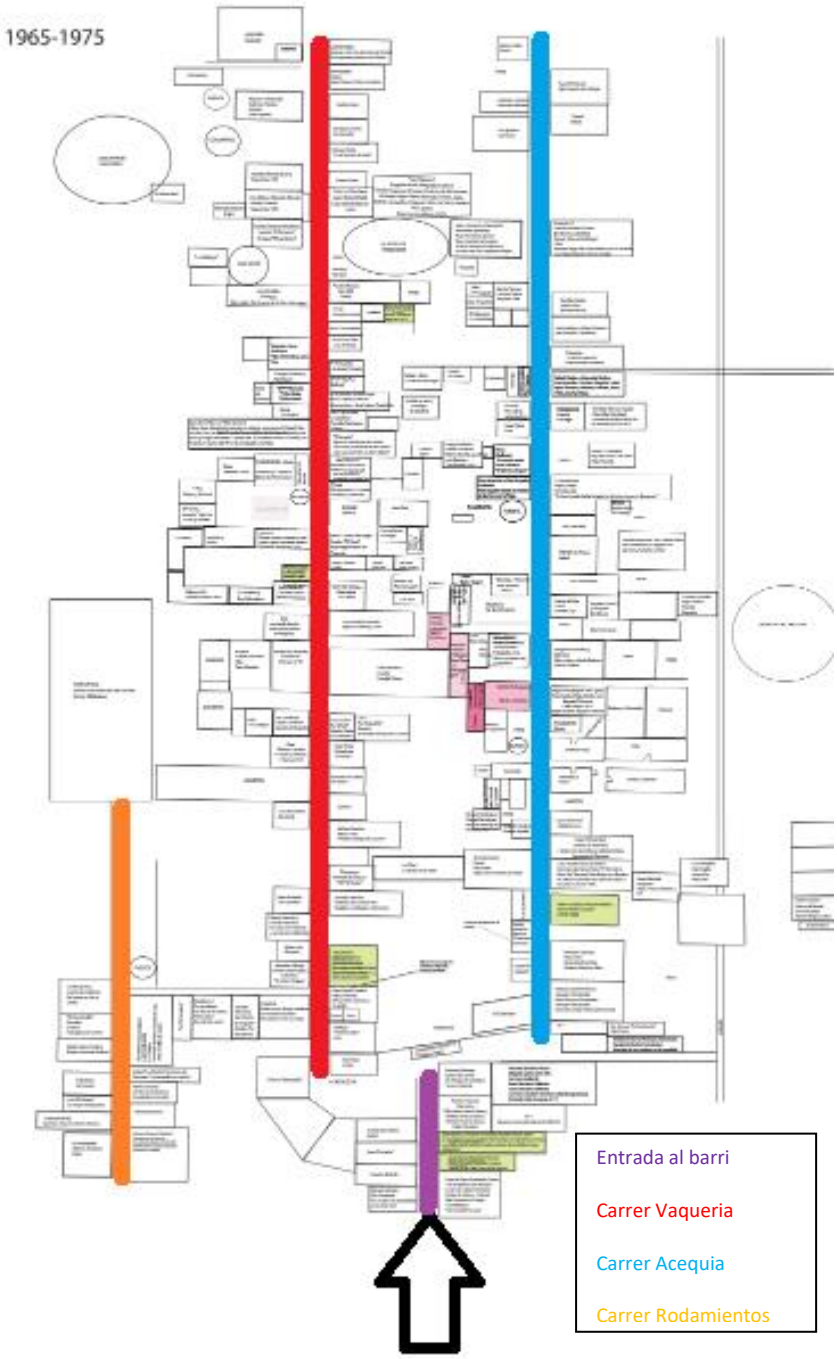
Retall del diari La Vanguardia

[3] https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/about/

[4] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1973/10/11/LVG19731011-035.pdf

2.1. Estructura del barri

El taller d'Història del Barri de la Bomba de L*a Fundició* vol reconstruir el plànol amb les cases i els seus habitants entre 1965 i 1975.

Plànol del barri a partir de la informació recollida al taller *Història de la Bomba*

A partir de l'entrada principal, el barri es dividia en dos grans carrers: el carrer Vaqueria (abans Pareto) i el carrer Acequia. També hi havia el carrer Rodamientos, més petit, al qual s'hi accedia des del carrer Vaqueria.

A l'inici del barri, només existien unes cases construïdes en un camí que anava fins a la perllongació del carrer de la Riera Blanca que venia des de Barcelona (encara existent)[5]. Entre aquestes cases es van formar barraques, creant tot un carrer, el de la Vaqueria. El de la Acequia és posterior i només comptava amb barraques. El carrer Rodamientos s'estableix a partir de la fàbrica coneguda com *la Monopole*, dedicada a la creació de vàlvules de cotxes, d'on prové el nom del carrer.

El matrimoni Bartel al carrer Acequia.

D'un carrer a un altre s'accedia per uns passadisos que la gent del barri anomenava *callejones*.

Hi havia alguna placeta, com la de l'àntiga bomba d'aigua. Només tenia un nom distintiu la placeta del Trobador .

La familia Ibáñez a la Plaça del Trobador.

Als afores del barri es va construir el camp de futbol de la UD La Bomba, conegut per alguns veïns com el camp de la Estrella. Això propicià l'aparició de noves barraques al seu voltant.

El barri, a excepció de la part que donava a la Gran Via , estava totalment envoltat per camps. Després d'una visita de Franco a la ciutat de Barcelona, la façana d'entrada de la Bomba va quedar amagada per unes uralites, com mostra la fotografia que apareix a continuació, on veiem les meves tietes, Carolina i Maria Rodríguez Castillo, davant la tanca.

[5] Segons l'informe de Caritas abans esmentat.

Segons un article de La Vanguardia del 22 de setembre de 1974[6] les dones del barri van trencar aquestes tanques en senyal de protesta per mostrar la situació en que s'hi vivia.

Podem definir la formació del barri com "auto-construcció", a diferència del que passa actualment on l'edificació de cases i la projecció de carrers venen dirigides pels organismes – Ajuntament -. La Bomba, doncs, té un valor de patrimoni d'urbanisme comunitari. La seva creació fou realitzada pels propis habitants, d'acord amb les necessitats, i això queda plasmat també en alguns moments que van necessitar d'una organització veïnal, com la construcció de l'església, el camp de futbol, l'enllumenat o l'asfaltat dels carrers.

2.2. Tipologia dels habitatges

Com ja he dit, hi havia dos tipus d'habitatges bàsics: les cases i les barraques. Les cases van ser construïdes abans i normalment hi vivien els seus propietaris, encara que algunes eren llogades. Les barraques es van construir d'una manera desordenada amb sortida als carrers principals o al voltant de petits passadissos. Algunes, inclús tenien petits ponts sobre rieres com entrada.

La família del meu avi patern vivia en la seva casa des dels inicis del barri; van ser els meus besavis els primers habitants amb els seus fills que eren molt petits. Per una altra banda, la meva àvia materna va venir des de Còrdova a viure a la barraca de la seva tieta.

Al fons es veu el pont per accedir a la casa de la familia Sánchez al carrer Acequia

[6] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1974/09/22/LVG19740922-033.pdf

Les diferències entre cases i barraques no era tanta, ja que cap d'elles comptava amb aigua corrent.

Normalment els habitatges tenien un pati (alguns amb jardí i/o quadres per animals domèstics). El pati podia estar davant o darrere de la casa.

Pati de la família Martin Gonzalez.

Miguel Frit fent una paella al seu pati

Les barraques acostumaven a tenir una cambra d'estar durant el dia amb cuina –separada o no del menjador- i un o més dormitoris. La cuina era un lloc força important de manera que en molts dels habitatges constituïa l'espai principal. El lavabo podia estar al pati o, sobretot en els últims temps, dins. Les cases podien ser de una o dues plantes amb balcó o terrassa interior.

Menjador de la família d'Encarna Garcia Gonazlez

Terrassa de la família Rodríguez Suárez. La nena és la meva mare

Detall on es pot veure el balcó de la casa on era el bar del Canuto. Al costat, la botiga de queviures del Sr Daniel, també casa.

Les cases estaven construïdes amb maons i teules. Aquí teniu una fotografia on es pot veure a la meva àvia materna i la seva cosina Aurora amb els seus fills (la meva tieta Carolina és la més petita) en el moment en què s'estava construint l'habitatge del seu cunyat dins de la casa familiar.

Aquest habitatge va passar de ser una única casa de la família Rodríguez Suárez a ser tres quan es van casar els fills, després de la mort dels pares. L'antiga casa familiar es va millorar i es van construir dos més sobre la teulada de la quadra que hi havia al pati.

Les barraques podien ser també de fusta i uralita. També s'utilitzaven canyes (força abundants al voltant de les moltes rieres del barri) per fer les tanques dels patis.

Detall de l'entrada d'una barraca feta de maons i uralita

Façana d'una barraca en què podem veure dues finestres protegides amb ferro. Era costum posar una cortina a la porta d'entrada que solia estar oberta durant el dia.

Es pot observar el tipus de persiana predominant, de fusta. Al fons, un pati amb tanca de fusta i una petita quadra .

Al fons es veu una barraca construida amb maons i uralita que s'utilitza de coberta i revestiment lateral.

Era típic completar les façanes dels patis que donaven al carrer amb fustes inserides als maons.

Detall de teulada feta amb restes de xapes i reforçades amb pedres.

Al fons, tanca feta de canyes

Les barraques es construïen d'una manera desordenada i ràpida. Miguel Frit, al *Taller d'Història de la Bomba*, va explicar que el seu pare (que surt a una fotografia a la pàgina 11 d'aquest treball) van edificar la casa de la seva germana Isabel en un cap de setmana. Aquest tipus d'habitatge es venia quan la família abandonava el barri o, en pocs casos, s'enderrocaven.

2.3. Serveis

El barri comptava amb pocs serveis, molts dels quals van ser promoguts pels propis veïns. Es va formar als finals dels anys 60 la *Comisión vecinal de Cabezas de Familia*.

Mai va tenir servei d'autobús i la Gran Via va suposar un perill continu per manca de semàfors. S'havia de creuar fins que a la dècada dels 70, en els últims temps, es va construir un pont per a vianants a l'alçada del nou barri d'Ildelfons Cerdà. Molta gent va morir o va patir accidents de diversa indole quan intentaven passar a l'altra banda, cosa molt necessària per anar a treballar, per exemple. Segons *La Vanguardia* del 29 d'octubre de 1975, l'últim veí que hi va morir fou Salvador Giménez, de catorze anys, fill d'una família gitana molt coneguda, quan tornava de la seva feina, que havia començat feia només quinze dies.

No hi havia telèfon públic. Existien uns quants privats pertanyents als botiguers i altres veïns amb treball autònom. Com a anècdota, la meva mare, Àngela Rodríguez, m'ha explicat que la seva família en tenia perquè el seu pare era transportista i alguns veïns rebien les seves trucades a casa seva. Entre els seus records, destaca com els dos fills de la Sra Pilar, veïna del carrer Vaqueria, que vivien a Suïssa, la trucaven sempre primer perquè la meva àvia anés a buscar a la seva mare i tornaven a trucar uns minuts després per parlar-hi. També recorda una nit que van rebre una trucada de l'hospital de Bellvitge on una infermera els demanava que avisessin a una família de la mort de la mare.

En quant a serveis sanitaris, els consultoris també estaven a Santa Eulàlia. Al costat de la capella de l'església es va habilitar un petit dispensari que, segons l'informe ja esmentat de Càritas, funcionava dos hores al dia amb personal no fixa i algunes temporades tancat. Només es practicaven injeccions, cures i presa de la tensió arterial.

2.3.1. Abastiment d'aigua

Com he dit a l'inici d'aquest treball, el nom del barri prové de la bomba d'aigua que abastia els pobladors. Abans de la instal·lació d'aquesta bomba, els veïns havien d'anar, tal com explicava la meva àvia, a Santa Eulàlia.

L'informe de Càritas esmentat anteriorment indica que a mitjans de la dècada dels 60 la bomba es substitueix per fonts. Alguns testimonis parlen de dues fonts al carrer Vaqueria, dos més al Acequia i una al Rodamientos.

L'aigua s'havia de carregar fins a les cases per mitjà de galledes. Molts veïns recorden que aquesta era la tasca més dura, de tal manera que als últims temps del barri alguns optaven per connectar mànigues per omplir els dipòsits dels seus habitatges. Recollir l'aigua amb galledes era feina de les dones i els fills, sobretot; amb la incorporació de les mànigues alguns homes participen en aquesta activitat.

Les fonts van ser lloc de reunió. Buscar aigua es convertia de tant en tant en un moment de comunicació veïnal. Com a anècdota, la meva tieta Maria va aconseguir el seu primer treball gràcies a una veïna que va respondre quan la meva àvia va comentar a la font que buscava feina. Però també hi va haver baralles entre la gent en aquests indrets, algunes per col·lapsar el subministrament.

Els nens a l'estiu jugaven a la font llençant-se aigua, omplint globus per fer batalles o cercant capgrossos.

2.3.2. L'església

L'església va ser un dels primers serveis del barri. No podem oblidar l'època, el franquisme, i la importància que aquesta institució tenia. Estava situada al carrer Vaqueria número 68.

La Vanguardia del 9 de febrer de 1958 exposa que l'arquebisbe-bisbe Modrego va beneir la capella que havien construït els habitants del barri amb els seus propis medis.[7] Aquest mateix article descriu l'església amb unes dimensions aproximades de 15 metres de longitud per 5 d'amplada. Diu que la teulada és de *plancha ligera*. Els veïns recorden el Crist en la creu que presidia l'altar, la imatge de la Dolorosa i els dibuixos de la paret que es poden veure les fotografies que surten a continuació.

Detall del dibuix darrere de l'altar (pertany a una fotografia que no puc mostrar per decisió d'una de les persones que hi apareixen)

Bateig de Mari Carmen Teba Encina. Al fons apareix la Dolorosa

[7] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1958/02/09/LVG19580209-021.pdf

Amb anterioritat, el centre religiós corresponent als veïns era l'església romànica de Santa Eulàlia Provençana. Allí es van casar els meus avis l'any 1956.

Casament dels meus àvis a l'església romànica de Santa

El barri, de totes maneres, a partir del 58, continuava depenent religiosament de Santa Eulàlia i, malgrat tenir aquesta capella, les cerimònies importants(batejos, comunions i casaments) es realitzaven a l'església nova de Santa Eulàlia. Són nombroses les fotografies familiars a l'escala d'aquest temple que he pogut visualitzar tan a Internet com a les sessions del taller de la Fundició en que he participat.

Comunió de Mari Carmen Rodríguez Castillo. Al fonts, l'església nova de Santa Eulàlia.

La família de Maria Dolores González en un bateig

La primera cerimònia important que es va realitzar a l'església del barri va ser el casament doble dels germans Córdoba, fills del Sr Daniel, el propietari de la botiga més important del barri. El detall de l'església que ha aparegut abans està estret de la fotografia d'aquests nuvis.

No he pogut aconseguir testimonis gràfics de les processions que es feien per setmana santa i que resten a la memòria dels veïns. Hi havia dues figures importants, la del Crist que presidia normalment l'altar i la d'una Mare de Déu Dolorosa que era propietat de la senyora Manuela, l'esposa del Sr Daniel de la botiga.

Es recorden dos mossens, el Padre Ginés i el Pare Manel. Aquest segon va tenir un paper molt important els últims temps del barri com a promotor i motivador dels veïns i jovents en les accions d'organització propiciatòries del trasllat al Gornal.

Fou molt important l'acció de Càritas Diocesana de Barcelona de recolzament a algunes famílies del barri. S'adjunta un resum del treball realitzat entre gener del 73 i setembre del 74 en l'atenció que van donar al despatx de l'església els dimarts de 19 a 20:30h. En aquest informe s'especifica 56 casos d'ajuda relacionades amb problemes econòmics, legals, familiars i personals.

2.3.3. L'equip de futbol

L'entitat esportiva del barri fou fundada l'any 1963 amb un equip juvenil amb el nom de Unión Deportiva La Bomba. Segons el blog https://barriodelabomba.wordpress.com/, les primeres quatre temporades es juga al camp del Trinxet de Santa Eulàlia i la següent a Bellvitge. No fou fins al 1968 que va començar la construcció del camp en l'espai que alguns veïns anomenaven *Campo de la Estrella.* Van ser alguns veïns que aquell estiu van treure tota la vegetació i aplanar el terra per aconseguir un espai adient per la pràctica esportiva.

Veïns en un dia de treball per contruir el camp de futbol.
Entre ells s'hi troba el meu avi.

Un dels primers partits de l'equip. La samarreta de l'equip era ratllada.

Partit a Bellvitge

Al camp de l'Estrella

La UD La Bomba no va ser només un equip de futbol. A l'abril de 1971 es va construir en el mateix camp un centre cultural i recreatiu[8], d'aquesta manera a l'esport es va afegir l'acció cultural, amb concursos de dibuix pels més petits i l'exposició de les obres i passes de pel·lícules, la tasca de divertiment, amb futbolins i taules de ping pong, i la labor solidària amb partits benèfics, com els que van recaptar 21.360 pessetes el mateix dia de la inauguració destinades al col·legi de discapacitats psíquics de Bellvitge. Un article de *El Mundo Deportivo* del 7 d'abril de 1971 (cit) marca la importància d'aquest fet amb expressions com *: La escasez de centros culturales en Hospitalet es crónica*; *En cerca de veinte años, excepto en Bellvitge, no se han creado apenas centros culturales; Allí, entre un núcleo de viviendas de rudimentaria edificación y careciendo de lo más necesario en sentido urbanístico, se ha levantado este centro, digno precedente que debiera ser imitado por todos los distritos de la ciudad*.

RINCON DE LOS MODESTOS

U. D. LA BOMBA: una entidad ejemplar

La U. D. La Bomba inaugurará hoy su tribuna cubierta, una tribuna construida con la colaboración y esfuerzos de sus directivos y simpatizantes, con la celebración del IV Festival de Ayuda al Subnormal y un interesante partido entre el equipo titular de La Bomba y el Grupo de Empresa Seat, equipo este último que ascendió en la última campaña a Primera Categoría Regional.

Con un presupuesto de 600.000 pesetas, 160 socios y una directiva entusiasta y abnegada, la U. D. La Bomba se apresta a iniciar una nueva singladura, con un equipo de aficionados en Segunda Categoría Regional y una sección de juveniles que militan en Segunda División juvenil.

El equipo amateur está compuesto por Juanito, Velasco, Martínez, Esteve, J. Martínez, Vespo, Mesa, Alvarez, Manolín, Chanlo Buedo, Bassy, Jiménez, Jurado, Aparicio, Llopis, Cortés, Rodri, Falet, Diego y figura como entrenador Pedro Soro.

En cuanto a la directiva la integran los siguientes señores: presidente, Rodríguez Suárez; vicepresidente 1.º, Pedro Rodríguez; vicepresidente 2.º, Andrés Fernández de la Fuente; secretario Eduardo Gil; vicesecretario, Manuel Osorio; tesorero, J. Rodríguez; contador, Antonio Molina, y vocales los señores Oset, Ortiz y Cacique, con el señor Estelles de jefe de material.

Esta modélica entidad empezó hace once años su periplo por los terrenos de juego. Al principio, con sólo el equipo juvenil, los partidos los disputaban en el campo del Trinxant (cuatro temporadas) y en el del Bellvitge (una) ambos desaparecidos. Ya llevan unos seis años en el actual terreno de juego y ahora la inauguración de la tribuna corona unos desvelos que merecen los más unánimes elogios como prueba de que una entidad, dentro de su modestia, es capaz, cuando se lo propone, de admirables logros.

El Mundo Deportivo del 7 d'abril de 1971

El valor d'aquesta entitat pot mostrar el tarannà característic de la gent del barri que, oblidant limitacions i prejudicis socials, buscava la superació amb els recursos que tenien.

El diari ABC –segons el blog https://barriodelabomba.wordpress.com/ i que no he pogut comprovar ja que l'hemeroteca d'aquest periòdic només recull en Internet el segle XXI- recull l'ampliació del centre cultural a l'Agost del 1973. Ara ens trobem amb un centre social amb una sala d'actes amb escenaris i un bar.

Escenari del centre cultural

[8] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1971/04/07/LVG19710407-027.pdf

L'alcalde de l'Hospitalet va descobrir la làpida commemorativa. L'acte va ser similar a l'anteriorment esmentat, encara que la recaptació per al centre de discapacitats de Bellvitge fou superior, de 46.200 pessetes, potser perquè en aquest cas es va celebrar, a més del torneig masculí, un partit femení entre joves de la Bomba i les de Cases Barates d'Eduard Aunós (un barri semblant).

Equip femení de la UD La Bomba el dia de la inauguració del local social.

Hi surten les meves tietes i dues cosines seves.

L'any següent s'inaugura la tribuna coberta del camp amb un altre torneig benèfic pel mateix centre de Bellvitge[9]. A l'any 1974 el club té un pressupost de 600.000 pessetes i un total 160 socis. Compta amb un equip amateur a segona categoria regional i un equip juvenil a segona divisió juvenil.

Graderies i tribuna del camp de futbol

La bandera del club i al fons, la tribuna

L'equip de futbol amateur va començar en les categories més baixes fins arribar a primera divisió Catalana. Quan la desaparició del barri era un fet, la directiva del club va decidir canviar el seu nom per UE L'Hospitalet Atlètic. Van sol·licitar un nou camp prop del Gornal on els veïns

[9] http://hemeroteca-paginas.mundodeportivo.com/EMD01/HEM/1974/08/25/MD19740825-011.pdf

es traslladaven. L'ajuntament també els va atorgar la possibilitat de compra de dos locals al mateix barri. La funció social del club va ser present a l'origen del Gornal, participant en actes solidaris, com l'escola d'adults o la promoció de festes populars a la rambla de Carmen Amaya. L'equip continua ara com a fundació.

Un dels equips de la década dels 70.

La meva família sempre ha estat vinculada al club fins fa poc. El segon president de l'entitat, després de l'Andreu Fernández , fou l'oncle de la meva mare l'Eduard Rodríguez Suárez. El meu avi, els altres oncles, les meves tietes i els amics de la família han format durant molts anys la junta directiva. L'article abans esmentat del 25 d'agost del 1974 del diari *El Mundo Deportivo* assenyala la següent junta directiva, alguns dels quals són membres fundadors i van continuar al club fins la creació de la fundació: *presidente, Rodríguez Suárez; vicepresidente 1°, Pedro Rodríguez; vicepresidente 2º, Andrés Fernández de la Fuente; secretario, Eduardo Gil; vicesecretario, Manuel Osorio; tesorero, J. Rodríguez; contador, Antonio Molina, y vocales los señores Oxet, Ortiz y Cacique, con el señor Estelles de jefe de material.*

En els records de la gent del barri no només queden els gols i les samarretes, els vestidors , les porteries i l'escut, sinó també els cants que els unien, com vaig comprovar al taller de *la Fundició* el dia que va anar Leonor Giménez (*La Gordi)* que va començar a cantar un dels crits d'ànim que tenia el club: *Bomba, dinamita, la bomba va que pita.*

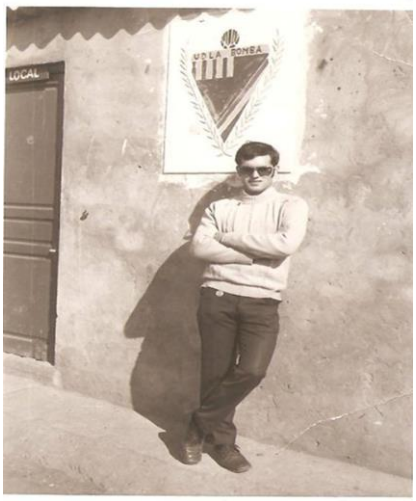

Foto típica davant l'escut de l'entitat.

Felicitació nadalenca on es veuen els tres equips que configuraven l'entitat

2.3.4. Escola

Les dades proporcionades per alguns dels veïns indiquen que la primera escola del barri es trobava a l'edifici de l'església. Devia ocupar una sola cambra i tenia un mestre. Més tard, tal com indica l'informe ja esmentat de Càritas, s'afegeixen dos espais nous d'ensenyament: una llar per infants o parvulari amb uns vint-i-cinc nens i un mestre i una escola d'E.G.B. al carrer Acequia amb uns quaranta alumnes i també amb un únic mestre. Segons un article de La Vanguardia[10], la primera escola data de 1966. Els veïns més grans de cinquanta-cinc anys recorden que anaven a l'escola Calvo Sotelo situada a l'altra banda de la Gran Via, a l'actual carrer Castelao.

Alguns nens, després de la instal·lació de les escoles, continuaven anant a Santa Eulàlia, al centre anteriorment esmentat, al Casal dels Àngels al carrer Pareto (com la meva mare) o a altres institucions d'aquest barri.

L'Ajuntament pagava els sous dels mestres de les escoles de la Bomba, encara que aquests centres depenien de la parròquia. Oferien servei de menjador.

M. Carmen i Carolina Rodríguez Castillo. Fotografia feta a l'escola Calvo Sotelo com a felicitació de Nadal l'any 62

[10] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1966/08/14/LVG19660814-028.pdf

2.3.5. Enllumenat, pavimentació i clavegueram

El mateix article de La Vanguardia[11] indica que la Comissió Municipal Permanent de L'Hospitalet adjudica a l'empresa *Ponencia de Fomento* la instal·lació d'enllumenat públic aquest mateix any. També indica l'inici en breu de la pavimentació i il·luminació dels carrers.

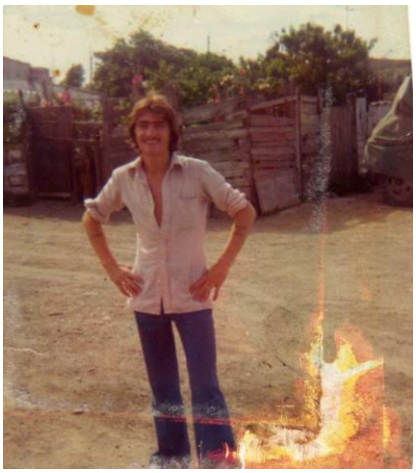

Casament de Pilar Sánchez. Es veu l'enllumenat

Malgrat això, el mateix diari dos anys després, el 6 de gener de 1968[12], informa que els propis veïns, mitjançant la Comisión vecinal de Cabezas de Familia, amaguen les rieres –"acequies"- que recorrien els dos carrers principals del barri, Vaqueria i Acequia, i els pavimenten amb grava.

L'informe de Càritas indica que finalment l'Ajuntament va realitzar totes aquestes tasques i que els veïns van pagar vint-i-cinc pessetes setmanals durant dos anys per l'enllumenat i mil pessetes per poder connectar-se al clavegueram que es va construir posteriorment.

L'any de 1968 hi hagué força activitat veïnal i municipal per millorar les infraestructures del barri, ja que la mateixa Vanguardia informa de la creació del parc infantil[13].

Fotografia de Juan Ibáñez. Plaça del Trobador abans de la pavimentació del barri

Matrimoni Bartel Gómez. Es pot comprobar que ja existeix l'enllumenat i la pavimentació

[11] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1966/08/14/LVG19660814-028.pdf
[12] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1968/01/06/LVG19680106-023.pdf
[13] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1968/06/02/LVG19680602-037.pdf

2.3.6. Botigues i negocis

El carrer més antic del barri va canviar el seu nom primer de Pareto per Vaqueria, degut a l'existència de dues vaqueries, una al mig, propietat de l'oncle de la meva mare en Sisco Rodríguez Suárez, i l'altra al final del Sr Paulino. Totes dues eren empreses amb un volum important, de més de trenta vaques la més petita. Els veïns podien comprar llet fresca i nata feta gairebé al moment. Els dos negocis van treballar també per marques lleteres reconegudes, com *Ato,* que tenia una seu al costat del barri. Eren explotacions familiars.

A la dreta, l'entrada de la cotxera del camió del meu avi Peret

Alguns veïns eren autònoms i es dedicaven a feines com destriar roba, teixir punt o altres. Com a anècdota, alguns sobrenoms al·ludien a aquestes tasques; és el cas de la família Ibáñez que eren coneguts els pares com els "muscleros" perquè venien musclos. El meu avi i un dels seus germans eren camioners i guardaven els seus vehicles al barri.

Hi havia dos bars força populars, tots dos al carrer Vaqueria: el bar del Canuto i el bar de la família Casanovas, primer del Sr Ramon, i que, quan aquest va morir, tothom el coneixia com "el bar del Quico".

El Bar de Quico (abans del seu pare, Ramon Casanovas

També s'hi comptava amb botigues de queviures. La més gran era la del Sr Daniel al carrer Vaqueria davant d'unes de les fonts més importants. Venia gairebé de tot. Al mateix carrer també hi havia la botiga "del alcalde". Al carrer Acequia, la més antiga fou la "de la Isabel", més petita que les anteriors. Com es pot veure, el seu nom venia del propietari.

Hi havia un forn de pa i una carboneria on es venia butà.

2.4. Associacionisme

Moltes de les accions socials fetes al barri són resultat de la unió dels veïns, sigui en un marc reconegut, com és una associació de veïns, o sense necessitat d'un nom institucional.

La vida al carrer era molt activa (ja s'ha comentat en aquest treball el valor social de les fonts d'aigua). La precarietat en què s'hi vivia i l'abandonament per part dels organismes governamentals era un revulsiu per l'organització veïnal. En les converses del taller de LaFundició els veïns expliquen amb orgull algunes d'aquestes accions.

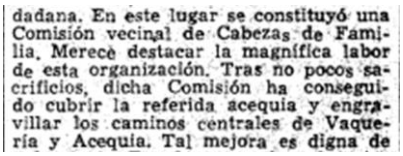

Carnet del club infantil de La Bomba (Agregado por Mari Carmen Frit)

2.4.1. La "COMISIÓN VECINAL DE CABEZAS DE FAMILIA" i la "COOPERATIVA DE VIVIENDAS OBRERAS"

Les primeres associacions veïnals de les que tenim constància són la "Comisión vecinal de cabezas de familia" i la "Cooperativa de Viviendas obreras".

De la primera només he aconseguit la informació que dóna el diari La Vanguardia del dissabte 6 de Gener del 1968 que explica que aquesta organització va coordinar el soterrament de la sèquia del carrer del mateix nom ("Acequia") i les millores dels dos carrers principals del barri[14], com ja he indicat en l'apartat dedicat a *Enllumenat, pavimentació i clavegueram* (punt 2.3.5).

dadana. En este lugar se constituyó una Comisión vecinal de Cabezas de Familia. Merece destacar la magnífica labor de esta organización. Tras no pocos sacrificios, dicha Comisión ha conseguido cubrir la referida acequia y engravillar los caminos centrales de Vaquería y Acequia. Tal mejora es digna de

Retall de La Vanguardia, 6 de Gener de 1968

La "Cooperativa de Viviendas Obreras" fou fundada l'any 1966. No va sorgir com una entitat per millorar en nostre barri, sinó que pretenia la unió de veïns per aconseguir pisos que poguessin substituir les barraques on en aquest moment hi vivien, tal com explica el primer nombre del butlletí de la associació[15]. Malgrat això, mentre esperaven el trasllat al barri de

[14] http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1968/01/06/LVG19680106-023.pdf
[15] https://barriodelabomba.wordpress.com/2010/08/23/boletin-informativo-de-la-cooperativa-de-viviendas-obreras-de-la-barriada-de-la-bomba-nº-0-diciembre-de-1968vu-de-viviendos-obreros-e-lu-burriadu-de-a-b0lulba/

Bellvitge, en construcció en aquell moment, van emprendre la construcció d'una escola que substituí a la petita aula que funcionava en l'edifici de l'església i que era insuficient, cosa que feia que els nens haguessin de traspassar la perillosa Gran Via per anar a l'escola pública Calvo Sotelo de Santa Eulàlia.

Sabem que tota la documentació de la Cooperativa es troba en un pis del barri de Bellvitge, segons el testimoni del senyor Soriano un dels socis fundadors. Considero que la tasca d'ordenació, arxiu i difusió d'una associació veïnal tan important com aquesta per la seva contribució social en un moment en que els obrers tenien poques possibilitats de millora és molt important, però no correspon al nostre treball. De totes maneres, crec necessari fer un homenatge a totes les persones que hi van participar, en especial al matrimoni format per Pura Fernández i Felipe Cruz, socis número 1.

2.4.2. La "ASOCIACIÓN DE VECINOS" i el grup de joves

L'arribada al barri del nou mossèn Manel Rius i l'assistenta social Francisca Vintró va obrir noves perspectives pels veïns que encara hi vivien. Es van reactivar associacions.

A l'inici d'aquest apartat (2.4.Associacionisme) apareix la fotografia d'un carnet del club infantil. Estava format per un grup de nois i noies que, amb joves voluntaris de fora del barri, feien diferents activitats lúdic-educatives. Però, potser, les accions més efectives i determinants per la Bomba les van fer *l'Associación de Vecinos* i el grup de joves.

He entrevistat a Antonio Villegas Martín, un dels joves que va formar part del "Grupo de Jóvenes de la Bomba"[16]. El senyor Villegas va explicar que aquesta agrupació va sorgir, promulgada per Francisca Vintró, a partir d'amics que es reunien al carrer. Ella i el pare Manel (com se'l coneixia al barri) van permetre que els joves es reunissin a la parròquia on feien diferents activitats, entre les que destaca festes, sortides a la platja, a muntar a cavall o al Montseny. El grup no devia actuar com una organització, ja que no tenia estatuts.

És la mateixa Francisca Vintró qui demana al "Grupo de Jóvenes de la Bomba" que participi a les reunions de l'Associació de Veïns. En aquest sentit, els joves van ajudar en la pintura de les façanes de les cases i fent el cens veïnal a partir del que l'assistenta social va portar de l'Ajuntament. Per fer aquesta tasca, van anar casa per casa de manera que van establir el nombre exacte d'habitants i de vivendes necessari per la sol·licitud dels pisos atorgats al barri del Gornal.

El "Grupo de Jóvenes de la Bomba" va continuar dos anys al nou barri, fent activitats a un local cedit per l'Ajuntament i recolzant l'Associació de veïns de Campoamor que va ser la que reclamava millores pel Gornal, ja que l'Associació de veïns de la Bomba havia desaparegut.

L'ultima associació de veïns de la Bomba va tenir un paper molt important en l'adjudicació dels pisos del Gornal a les famílies que hi vivien. La idea de tornar a crear una nova associació (hem de recordar que ja va actuar un grup social per millorar les condicions del barri, la *Comisión*

[16] Audio entrevista a Antonio Villegas Martín

vecinal de Cabezas de Familia –v.2.3.Serveis) no era nova, però aquesta vegada el seu objectiu era una sortida del barri en un moment en què el país estava canviant i s'iniciaven les millores adreçades a la classe obrera entre les quals s'hi trobava el dret a un habitatge digne.

Per aconseguir informació sobre l'Asociación de vecinos Barriada de la Bomba, he realitzat una entrevista a Juan Antonio Teba Franch que fou secretari d'aquesta durant tota la seva existència. L'entrevista no ha estat enregistrada a petició d'aquest, així que a continuació faig un resum dels meus apunts.

Segons el Sr. Teba l'associació neix a partir de la guarderia, impulsada pel pare Manel i les treballadores d'aquesta, com la cuinera, Teresa Rivas. Entre els treballadors hi havia l'esposa de l'entrevistat, cosa que afavorí l'entrada d'aquest al grup. A més, van ajudar a la seva creació l'assistenta social del barri Francisca Vintró i un economista que els assessorava[17]. Les primeres reunions eren en cases particulars i buscaven les persones corresponents als càrrecs necessaris.

No sabem si la documentació ha desaparegut o si es troba en algun lloc, per això algunes de les dades que a continació s'hi inclouen són imprecises i responen a la manera de relacionar-se en el barri; en aquest sentit, algunes de les persones són nomenades pel sobrenom que tenien al barri en lloc de pel seu nom.

El primer president de l'associació fou el fuster del barri, el Sr. José; el segon, el forner, el Sr.Antonio; i l'últim, el Sr.Pedro Rodríguez Suárez, conegut com Peret, el meu avi. El secretari, com he dit, fou sempre el Sr. Juan Antonio Teba Franch, mentre els vocals canviaven, però l'entrevistat va recordar el Sr. Julián i el Sr. Antonio Martín, com a representant de les cases (en oposició als barraquistes).

Van buscar el recolzament de les associacions de veïns de totes les ciutats. En concret, Antonio recordava una que va haver al carrer Pareto de Santa Eulàlia on es veure que l'adjudicació d'uns pisos era necessària.

El Sr. Teba recorda com es deixava el treball inclús quan calia i com trucava sovint l'ajuntament i la premsa per recordar les mancances del barri . També assenyala que els presidents eren persones poc preparades per la defensa oral, però l'assessorament de la Sra. Francisca Vintró fou decisiva.

N.º 204
RECIBIDO de Gregorio Sánchez
Barba
Pesetas Veinticinco pts
NOV. 1975 Por cuota y entrada
de
-3 NOV. 1975
Son Ptas. 27'25 11
ASOCIACION DE VECINOS "BARRIADA LA BOMBA" HOSPITALET DE LLOBREGAT (Barcelona)

Rebut de pagament de la quota de soci de"l'Associación de Vecions Barriada la Bomba"

En un principi, van intentar traslladar tots els veïns a Badia (Sabadell), però aquests es van negar i fou l'alcalde el Sr. Vicente Capdevilla Cardona qui va comentar la idea de les noves vivendes del Gornal que estaven construint-se. El 25 de Juny del 75 l'alcalde visita el barri [18] i és en el ple del 19 de Setembre on es dirigeix al ministre de Vivenda sol·licitant els pisos del Gornal pels veïns dels carrers Campoamor,

[17] No indico el nom de l'economista, perquè no l'he localitzat i no tinc el seu permís.
[18] https://barriodelabomba.wordpress.com/

Finestrelles, Passatge Tries i el barri de la Bomba que s'havien vist afectats per les últimes riuades.

Foren un total de 240 famílies, de 4 persones per família de mitjana, les que van optar als pisos. El repartiment de les cases assignades es va fer al barri seguint com a criteri l'arribada a aquest dels veïns, és a dir, els veïns més antics n'escollien abans. Es va pagar com a entrada de la nova vivenda un 10% del preu total, aproximadament unes 600.000 pessetes. Alguns dels veïns no tenien els diners i, entre l'alcalde ja esmentat i el governador, el Sr.Sánchez Terán, van recolzar mutualitats de prèstecs a fonts perduts.

L'acció més important que va fer el barri fou el tall de la Gran Via al 27 de Setembre del 1976 durant tres hores. La manifestació fou reprimida brutalment pels antiesvalots de la policia nacional amb el resultat d'alguns veïns ferits. Comptava amb el recolzament de la Coordinadora de les Associacions de Veïns i l'*Assemblea Democràtica de L'Hospitalet.*[19]Uns dies més tard, també reben el recolzament de Càritas Diocesana i la Vicaria Episcopal que inclou una visita del cardenal bisbe de Barcelona, Monsenyor Jubany.

Podem establir el mes de Novembre de 1976 com el moment en què el gruix de les famílies abandonen el barri definitivament.

[19] https://barriodelabomba.wordpress.com/

3. Part experimental

L'inici de la recerca d'informació per realitzar aquest treball va ser mitjançant Internet on, a més de pàgines amb informació - Blogs i Faceboock-, vaig trobar un taller sobre la història del barri de la Bomba[20]. Vaig posar-me en contacte mitjançant correu electrònic amb el Francisco Rubio, un dels responsables. Em va convidar a participar-hi.

El taller ha estat la clau per desenvolupar aquest treball de recerca. A més de donar-me informació per realitzar el marc teòric, m'ha permès desenvolupar la part experimental, que presento a continuació dividida en l'observació del que es fa al taller, la meva participació en la primera trobada de veïns de la Bomba i en l'elaboració d'un llibre sobre el barri.

3.1. El taller de LaFundició sobre el barri

El taller de historia sobre el barrio de la Bomba ja porta uns anys actiu, concretament des del 20 de novembre de 2015. Va ser el primer programa del *Centre d'Interpretació de la Ciutat des de la Barraca (CICdB),* organitzat per la cooperativa *LaFundició*. El primer any es va realitzar al Centre Cultural Bellvitge-Gornal; al següent, al Centre Cívic del Gornal; i actualment torna a fer-se al Centre Cultural els dijous de 18 a 20 hores, encara que alguns dies s'allarga fins gairebé les 21 hores, mostra del bon ambient que s'hi crea.

El taller està recollint material de la història del barri i desenvolupant el plànol dels carrers amb les vivendes i els seus habitants en diferents períodes: fins a 1965 i de 1965 a 1975. Alguns veïns contribueixen amb fotografies i documents que s'estan escanejant i es grava l'explicació que aquests fan de les seves aportacions. També es realitzen gravacions de testimonis i de col·loquis en forma de programa de ràdio. A més, es publiquen unes tires periodístiques sobre famílies amb fotografies i un text on un dels membres de la família relata la seva experiència a la Bomba. Al 2018 es farà una exposició amb tot el que està realitzant el taller al centre l'Harmonia.

L'autor amb alguns dels participants del taller

La meva participació en el taller és només com a observador. He conegut la gent de LaFundició i com es treballa des d'una organització en la recreació de la història. Sobretot, he entès que la Història ha de ser explicada per la gent que la va viure i que n'hi ha una altra diferent a la que surt en els llibre de text: la història de la quotidianitat, de les dones i homes "normals", en oposició a la dels "grans fets" o "grans homes". La Història de tots.

[20] http://lafundicio.net/blog/evento/taller-de-historia-sobre-el-barrio-de-la-bomba/

3.1.1. El taller d'història

Els tallers d'història aparegueren al Regne Unit a finals dels anys 60 impulsats pel *Ruskin College Oxford* [21] com una proposta de democratitzar la Història, escrivint-la per la gent. Així, el taller és un lloc de trobada per escriure la història entre tots.

En el nostre cas, s'hi afegeix, com un altre punt de modernització més, el fet de treballar sobre un barri de barraques. La història del barraquisme ha estat omesa durant molt de temps, considerant aquest moviment com un episodi vergonyós del nostre passat. Malgrat això, podem entendre la història de les barraques com una història de lluita per la dignitat on els seus protagonistes són els grups socials més vulnerables. A més, serveix per reconèixer el valor dels homes i les dones que van contribuir la construcció de les nostres ciutats actuals.

A Barcelona ja fa temps que es va iniciar la reivindicació a partir de barris com l'antic Somorrostro o el Carmel[22]. Així, doncs, el nostre taller representa aquestes iniciatives a la nostra ciutat de L'Hospitalet.

Cartell anunciant la col·locació de plaques conmemoratives de barris de barraques de Barcelona.

El taller d'història del barri de la Bomba realitza diferents activitats com recollida de documentació audiovisual, elaboració del plànol del barri en diferents etapes de la seva història i realització de diaris familiars. Es fan reunions setmanals, tots els dijous de 18 a 20h al Centre Cultural Bellvitge-Gornal de L'Hospitalet, on antics veïns del barri aporten fotografies, dades i experiències. Les fotografies s'escanegen i es graven les explicacions dels participants.

Durant el temps que he estat actuant en el taller, he pogut observar la visita de l'artista britànic Christian Jones, del grup Ultra-red, dedicat a l'activisme polític amb paisatge sonor. Es va fer la gravació d'un espai radiofònic on s'intercanviaven experiències. En concret, participants del nostre taller, dels barris de la Bomba i Can Pi, explicaven vivències i el Sr. Jones exposava les accions que ha fet i fa la seva associació.

Cartell de la presentació dels diaris familiars

També he participat en la presentació de dos diaris familiars: "La Bomba-visión atrás. Juani Ruiz y Joan Milà" i "La Bomba-yo fui vecino de un barrio *marginal.* Antonio Villegas Martín". A més dels autors, hi va participar la geògrafa historiadora urbana Mercé Tacjer. La Sra Tacjer va explicar

[21] http://lafundicio.net/blog/evento/taller-de-historia-sobre-el-barrio-de-la-bomba/

[22] http://www.favb.cat/articlescarrer/inauguraci%C3%B3-de-la-placa-en-homenatge-als-ve%C3%AFns-dels-antics-barris-de-barraques-del

com al 2003 en una conferència al Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona un grup de joves es va interessar pel món del barraquisme. Amb recolzament d'administracions es va realitzar una exposició i un documental (2009) i es va col·locar un monument a la Barceloneta en record del barri perdut. A partir d'aquí s'inicia una tasca que ja porta 10 plaques amb inscripcions explicatives en diferents zones de Barcelona on hi havia barraques.

L'acte de presentació dels diaris va ser força emotiu i em va aportar aspectes molt importants per entendre el veritable significat de la tasca del nostre taller. Joan Milá, escriptor d'uns dels diaris familiars, gairebé plorant malgrat no haver viscut ell a la Bomba –sinó la seva dona- , va definir l'objectiu del seu treball com "Dejar en la memoria a nuestros nietos y bisnietos, para que sepan de donde vienen".

D'esquerra a dreta, Juani Ruíz, Pedro Murias i Mercé Tacjer, el dia de presentación del diari familiar de la Juani.

Per la seva part, Mercé Tacjer va plantejar una nova visió del tema: la història del barraquisme dins del tema de la vivenda. Va recordar el trasllat de gent d'una ciutat a una altra sense demanar opinió, com, per exemple el trasllat de barraquistes de Barcelona per crear el barri de Sant Roc de Badalona. Va definir aquest problema com universal, el problema dels expulsats de la guerra que no troben treball al seus pobles i han d'emigrar per crear una nova vida.

Una de les activitats més interessants en la que he participat en el Taller va ser la primera trobada de veïns el passat diumenge dia 2 de Juliol al camp de futbol del Gornal, que explico en l'apartat següent.

Actualment, el Taller està preparant una exposició que tindrà lloc a final del 2018 a l'edifici LA Harmonia de la nostra ciutat sota l'auspici del Museu d'Història i la proposta d'un monument commemoratiu al costat del Centre Comercial Gran Via 2, on se situava l'antiga Bomba.

3.1.2. Primera trobada de veïns

En una sessió del Taller, vaig proposar fer una trobada de veïns, ja que portàvem setmanes parlant de les dificultats en la recollida de dades. Mariló Fernández va recordar que Miguel Frit, un dels participants incondicionals cada dijous, havia parlat de fer una sardinada de germanor pels veïns del barri. Vam ajuntar les dues iniciatives i posar en marxa un esdeveniment que va tenir lloc el 2 de Juliol del 2017.

Primer vam decidir el lloc i la data. Vam voler que coincidís amb la Festa Major del barri del Gornal, on viuen molts antics veïns de la Bomba, ja que els

nostres objectius eren donar a conèixer el Taller per ampliar la participació i recollir dades, com fotografies i situació de les vivendes i les famílies al plànol.

Van intentar coordinar-nos amb la comissió de festes, però aquests van rebutjar la nostra participació dins el seu programa per considerar que el tema no afectava al barri. Així, Miguel Frit es va posar en contacte amb el responsable del camp de futbol del Gornal, qui no va tenir cap problema en cedir part de les instal·lacions per fer l'esdeveniment. En concret, podíem utilitzar les barbacoes, les taules i seients i una zona per establir racons de recollida de dades. El bar del camp estaria obert per donar servei de begudes.

La decisió de la data va ser fàcil. Havia de ser el cap de setmana de la Festa Major i, per problemes d'agenda de Mariló Fernández, vam concretar que fos diumenge 2 de Juliol.

A continuació vam fer un repartiment de les tasques:

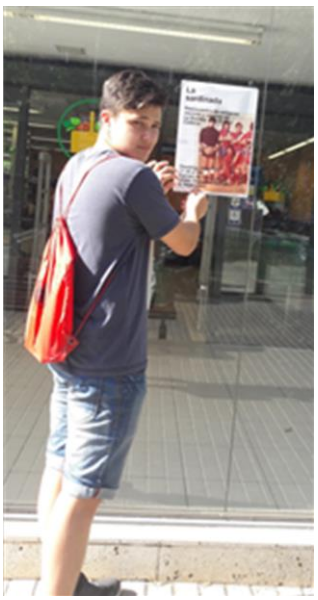
- Miguel Frit era l'encarregat del menjar i la cuina
- Francisco Rubio s'ocupava de l'espai de ràdio
- Àngela Rodríguez faria l'acollida de veïns
- Mariló Fernández controlaria l'espai del plànol del barri
- Laia Ramos s'encarregava d'escanejar les fotografies i documents aportats pels participants
- Pedro Murias acompanyava a un càmera per recollir de forma audiovisual les experiències i comentaris

Aquest repartiment de tasques es va veure modificat en part el dia de l'esdeveniment. Jo vaig fer-me càrrec , amb la meva tieta Maria del Carmen Rodríguez, de l'acollida i recollida de dades dels participants, mentre que Àngela Rodríguez va haver d'acompanyar al càmera entrevistant gent.

A més, vam comptar amb voluntaris, tots familiars i amics. Personalment, vull agrair la col·laboració del meu germà que em va acompanyar al temps que vaig dedicar a entrevistar participants. Tampoc podem oblidar la implicació d'Eladio Valera, amic del Miguel, o altres que van acompanyar-lo al costat de les brases.

La trobada havia de començar per al públic a les 11:30 del matí i acabar a les 15h de la tarda, com indiquen els cartells publicitaris, però això també es va veure modificat, ja que la gent va arribar més d'una hora abans. No vam poder fer cap xarrada de presentació general, com teníem prevista. La informació del taller i els seus projectes es va fer de forma individual o en petits grups.

Pedro Murias amb el cartell enganxat a l'entrada del Mercadona del Gornal

Setmanes abans del dia de la trobada, vam penjar cartells pels barris de Bellvitge, Gornal i Santa Eulàlia. Els encarregats vam ser Miguel Frit i Eladio Valera i jo, com es pot veure a la fotografia del costat. El disseny del cartell va ser realitzat per Francisco Rubio a partir d'unes fotografies aportades per la meva família al Taller.

LaFundició es va encarregar de tota la infraestructura material i té tota la informació recollida, inclús les fitxes en format Excel amb les dades personals dels participants, que inclouen: Nom (i sobrenom, en cas d'existència), adreça i habitants de la casa al barri de la Bomba, correu electrònic i telèfon.

Va ser un matí inoblidable. Van participar unes cent persones. Algunes feia quaranta anys que no es veien. Cadascun va explicar allò que va voler. Va haver-hi riures i plors, però, sobretot, l'ambient fou d'amistat. Ens va visitar el regidor del barri, el Sr Jaume Graells, qui va manifestar la seva sorpresa pel que veia després que el dia anterior havia fet un intent perquè l'esdeveniment no tingués lloc per por a problemes.

L'experiència s'ha valorat tan positivament que s'està plantejant fer una segona trobada.

Fotografia final de l'esdeveniment. No som tots els que vam participar

3.2. Edició del llibre La Bomba: un barri desaparegut

Com ja he explicat a la introducció d'aquest treball, la meva primera idea era fer un reportatge audiovisual explicant tot el que apareix en l'apartat del marc teòric, però, després d'aconseguir el llibre *L'Hospitalet Desaparegut* de Josep Maria Solias i ensenyar-lo la meva tutora Mònica Mayol, vaig decidir editar una obra semblant sobre el barri de la Bomba.

La idea va partir de la meva tutora i jo, malgrat haver iniciat el guió del documental i haver parlat amb Victòria Pastor, la meva cosina i periodista, que seria la veu, i amb Mariló Fernández, que em facilitava la gravació, vaig acceptar perquè tenia força documentació gràfica per dur a terme la tasca.

L'edició d'un llibre és nova per a mi, per això, primer de tot, vaig posar-me ne contacte amb l'autor de l'obra inspiradora. El Sr. Solias és el director del Museu d'Història de L'Hospitalet del Llobregat i va ser Mariló Fernández qui em va facilitar el seu correu electrònic. La resposta fou molt positiva i al mes de Juliol vaig poder tenir una entrevista amb ell (Entrevista\Grabación (2).m4a).

El Sr. Solias va explicar que la idea del llibre fou determinada per l'editorial, Efadós, que a la col·lecció *Catalunya Desapareguda* presenta obres recopilatòries de fotografies –amb una petita explicació- com a mostra de moments històrics perduts. Ell va fer el volum dedicat a la nostra ciutat perquè no va trobar ningú que se'n fes càrreg. Va utilitzar fotografies del Museu descartades d'una antiga obra que aquest va publicar fa anys.

Entre ells consells que m'ha donat per realitzar la meva tasca, destaco la importància de tenir permisos per l'edició de les fotografies. És, per això, que he decidit incloure-hi només fotografies de la meva família, per tal d'evitar algun dels conflictes que ell va explicar a l'entrevista.

Em va dir que havia de buscar un fil conductor, un metarelat que cohesionés la història. El seu s'inicia amb el riu que passa al costat de la nostra ciutat i acaba en la destructuració de la societat, després de la vida agrícola i els treballs industrials.

La sort també ha actuat al meu favor aquest estiu quan he anat de vacances al poble de Villafeliche de la Comunitat d'Aragó. La meva estança ha coincidit amb la presentació del llibre *Villafeliche, ayer. 100 años de història de un pueblo en imágenes, de 1890 a 1990* de Toni Martinez Gil[23]. L'obra presenta un format semblant a l'anterior, amb fotografies, peus i explicacions de caire històric. Vaig poder parlar amb l'autor, que no és historiador, però feia temps que tenia en el pensament realitzar alguna cosa per recordar el poble dels seus avis. Va comentar que estava aturat i era el moment per poder fer-la. També em va dir que a Espanya

[23] MARTINEZ GIL, TONI *Villafeliche, ayer. 100 años de història de un pueblo en imágenes, de 1890 a 1990* Ayuntamiento de Villafeliche, Diputación de Zaragoza. Zaragoza 2017.

es poden trobar edicions semblants de diferents poble, com, per exemple *Entre ayer y hoy . Relatos de la vida del Pueblo Chozas de Canales de la comarca de la Sagra, Toledo*.[24]

El Sr. Toni Martínez va comentar la gran ajuda de la Diputación de Zaragoza amb la subvenció de la seva obra. Aquest llibre val només 10 euros, cosa que possibilita la seva compra per part dels veïns i familiars del poble de Villafeliche. Vull plantejar una reflexió: vaig pagar quasi 24 euros per *L'Hospitalet del Llobregat Desaparegut.*

Per realitzar el meu llibre, primer he fet un tractament de les imatges que hi presentaré. Les he escanejat i manipulat amb el programa Photoshop, l'únic processador d'imatges que domino. A continuació, he classificat les fotografies buscant relacions entre elles per tal d'establir el fil conductor que m'aconsellava el Sr Solias. Aquesta tasca m'ha indicat que el metarelat de la meva obra ha de recollir la transformació del barri des del món rural a l'industrial: tinc imatges del meu avi recollint patates amb un cavall, dels carrers plens de pedres, de cases rudimentàries que corresponen a les primeres etapes de la Bomba i fotografies del seu camió, dels fils elèctrics, per exemple, mostres de l'esforç de modernització que es va fer.

El veritable problema d'aquesta feina ha estat l'edició del llibre. Primer vaig pensar fer la maquetació sencera jo, però la manca de coneixements i eines em van obligar a plantejar una altre possibilitat, la d'aprofitar les cases fotogràfiques que editen àlbums per a clients. Ha estat difícil incloure tota l'explicació que jo considerava convenient, ja que els programes que ofereixen són per documents gràfics i n'hi ha poc marge per a l'escriptura. És, per això, que l'edició de text no és del tot correcta perquè no he pogut justificar marges ni escriure els textos complets en un mateix quadre: he hagut de col·locar seguidament els fragments d'explicació intentant donar la visió de continuïtat textual.

Entre les opcions que hi ha a Internet, vaig escollir la marca *Fotoprix,* l'única que permet les dimensions del llibre que volia, en concret 20x15cm, semblant al que m'ha servit de model del Sr Solias. Va ser fàcil incloure les fotografies al format del llibre, però, com he explicat al paràgraf anterior, la redacció ha tingut més entrebancs i he hagut de dedicar més del temps que pensava a la transcripció de les meves idees; inclús he hagut de prescindir d'algunes qüestions que creia importants al principi.

L'elecció de la fotografia de la portada va ser fàcil. Vaig obtenir la idea de Mariló Fernández. La primera vegada que va veure la fotografia de les meves tietes davant les uralites que tancaven el barri als ulls de Franco en les seves visites a Barcelona, va fer una reflexió que ha estat un dels punts claus per establir l'objectiu d'aquest llibre que presento. És una imatge plena de simbolisme que inclou la categoria de barri " anarquista", "fora de la llei", i la vida que hi havia representada per les dues joves. Vaig fer diferents proves abans de decidir la tipologia i el color de les lletres del títol i de l'autor.

El pròleg necessàriament l'havien de fer els membres de LaFundició. Ells entenen el significat de la meva tasca i comprenen el valor del barri. A més, aquesta és una de les mostres del meu

[24] RODRÍGUEZ RODRÍGUEZ, RICARDO *Entre ayer y hoy. Relatos de la vida del Pueblo Chozas de Canales de la comarca de la Sagra, Toledo* Egartorre, Toledo 2000

agraïment per tota l'ajuda rebuda sense la qual hagués estat molt més difícil l'elaboració d'aquest treball de recerca.

La breu introducció, limitada pels problemes abans esmentats de maquetació, només recull l'objectiu principal del llibre, també recollita a la contraportada. Aquest és l'evolució del barri, la reflexió sobre la seva desaparició i la importància de l'acció veïnal per a la millora de les condicions de viure de les persones.

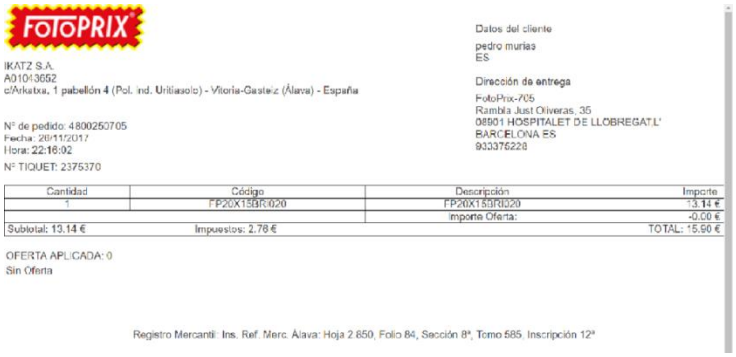
L'eix fonamental de presentació és una fotografia (només en una pàgina, dues) i una petita resenya sobre la imatge, el seu valor o les persones que hi surten. En algun cas s'afegeix un quadre explicatiu com a guia perquè el lector pugui seguir el metarelat.

Es poden apreciar sis apartats:

- La gent del barri.
- Pagesos del Baix Llobregat.
- L'aigua.
- Els habitatges.
- L'arribada de la indústria.
- Desenvolupament de les activitats socials.

El llibre comença com acaba, amb la gent del barri. A la pàgina 4, la fotografia correspon a la dècada dels 50 del segle passat i és, necessàriament en color sípia; a la pàgina 19, trobem una imatge en color dels anys 70. He volgut representar el pas del temps, però, també, la permanència de la germanor. La fotografia de l'última pàgina també inclou persones, en aquest cas molt especials perquè són els motivadors de tota aquesta feina que aquí s'està presentant: la meva família.

Una vegada realitzada tota la maquetació, he fet la comanda del meu llibre via Internet. A continuació presento la factura del pagament

FOTOPRIX

IKATZ S.A.
A01043652
c/Arkatxa, 1 pabellón 4 (Pol. ind. Uritiasolo) - Vitoria-Gasteiz (Álava) - España

Nº de pedido: 4800250705
Fecha: 26/11/2017
Hora: 22:16:02
Nº TIQUET: 2375370

Datos del cliente
pedro murias
ES

Dirección de entrega
FotoPrix-705
Rambla Just Oliveras, 35
08901 HOSPITALET DE LLOBREGAT,L'
BARCELONA ES
933376228

Cantidad	Código	Descripción	Importe
1	FP20X15BR020	FP20X15BR020	13.14 €
		Importe Oferta:	-0.00 €
Subtotal: 13.14 €	Impuestos: 2.76 €		TOTAL: 15.90 €

OFERTA APLICADA: 0
Sin Oferta

Registro Mercantil: Ins. Ref. Merc. Álava: Hoja 2.850, Folio 84, Sección 8ª, Tomo 585, Inscripción 12ª

El llibre editat es podrà veure a l'exposició oral de defensa d'aquest treball, però es pot consultar a la següent web https://www.fotoprix.com/es/fotolibro-album-fotos-digital/web/maquetacion#. Per entrar-hi es necessita introduir les següents claus:

- Usuari: pmurias6@gmail.com
- Contrasenya: pedrokaox2

4. Conclusions i valoració

La Bomba: Històries d'un barri perdut m'ha permés conèixer com van viure els habitants d'un barri de barraques de la perifèria d'una gran ciutat durant el franquisme. He estudiat directament, a partir de testimonis sobretot, la immigració per raons econòmiques o polítiques, la construcció d'una barraca, l'evolució de la nostra ciutat al ritme de la industrialització, la lluita social en un moment difícil per als més pobres.... I he conegut moltes coses de la vida de la meva família.

La Bomba fou un barri marginal on convivien persones de diferents origens, molt d'ells emigrants. Es va formar a partir de la construcció de barraques que es van afegir a les quatre cases, que hi havia abans de la dictadura, envoltades de camps de conreu. Els primers pobladors vivien de l'agricultura i la ramaderia; amb el temps i el desenvolupament de Barcelona, aquests van deixar el seu ofici i, com els nous veïns, van treballar en la indústria que començava al cinturó de la ciutat comtal o en el sector de serveis.

El barri es va articular en tres carrers bàsicament, que van millorant les seves infraestructures per l'acció veïnal. Hi ha diferents moments importants marcats per associacions: quan actua la *Comisión vecinal de cabezas de familia* amb la pavimentació dels carrers, la instal·lació de fonts,...; amb la *Cooperativa de viviendas obreras* i, posteriorment, la *Asociación de vecinos*, que tenen com a objectiu la recerca de vivendes dignes: la primera la barri de Bellvitge; la segona, al Gornal. I el club de futbol, que realitza tasques esportives, culturals i socials, i dóna al barri el reconeixement que no té al seu propi ajuntament amb l'inclusió d'equips dins la Federació Catalana.

El final del barri va ser una necessitat pels seus habitants, quan va succeir a finals de la dècada dels 70 del segle XX. El canvi d'habitage va millorar les condicions de vida de tots, però, amb el pas del temps, la gent recorda amb afecte els moments viscuts, encara que estan d'acord que no hi tornarien. Molts recolzen la idea de realitzar alguna cosa perquè La Bomba no quedi esborrada de la memòria. És difícil comprendre que on ara es troba el Centre Comercial Gran Via 2 hi havia tot un barri.

Amb aquest treball he pogut contribuir a la recuperació d'una part de la història de la nostra ciutat, posant per escrit alguns dels aspectes més importants de la vida de La Bomba i afegint-me a aquells que ja havien començat la tasca abans. Per a la redacció de les dades històriques, m'he trobat amb el problema de saber escollir què era rellevant i què no havia de sortir, és a dir, comprendre els límits de la informació a mostrar i establir el coneixement general a partir de la contrastació de les fonts. Malgrat les reflexions dutes a terme en aquest sentit, encara avui tinc dubtes si he deixat d'incloure algun aspecte que fos necessari, ja que ha estat gran la quantitat d'informació que he rebut.

Com explico a l'inici d'aquesta memòria, la motivació per fer aquest treball vingué de part de la meva mare, però he de dir que va ser un encert l'elecció, perquè m'ha permés adonar-me que m'interessa molt l'estudi de la Història.

He aprés moltes coses: en primer lloc, relacionades amb la metodologia d'investigació històrica; després, d'habilitats comunicatives i de relació interpersonals.

La tasca realitzada m'ha fet entendre que la construcció de la història utilitza diferents mecanismes, a més dels merament "oficials". L'explicació de La Bomba seria molt incompleta si només utilitzessim aquest tipus de fonts, ja que no existeix gaire documentació. He participat en la creació de la memòria d'un grup de persones a partir de l'oralitat i les fotografies.

Ara sé que la història d'un poble ha d'incloure fets i experiències viscudes. Els fets sempre hi han estat, per això hem d'esforçar-nos per recaptar testimonis. La tasca dels tallers d'Història és molt important en aquest sentit i jo he pogut col·laborar amb un, aprenent com funciona. També he participat en la posada en marxa d'un esdevenimet, com va ser la trobada de veïns.

La part experimental d'aquest projecte m'ha permés desenvolupar habilitats comunicatives noves, ja que he hagut de relacionar-me amb historiadors d'un nivell cultural alt i gent del barri alhora. He pogut xerrar de la mateixa manera amb els primers utilitzan termes i conceptes pròpiament històrics i amb els segons d'una manera col·loquial, entenent que tots m'enriquien amb els seus coneixements i personalitats.

Potser el més difícil d'aquest treball ha estat la realització del llibre, sobretot, pels problemes tècnics i les limitacions. Malgrat això, ha estat gratificant i profitós: he après a escollir el material per a la seva creació seguint les pautes que jo mateix m'imposava quant a espai i fil conductor del metarelat que s'havia de construir.

Crec que he treballat força, però sé que encara queda treball per fer, molt. El *Taller d'Història* seguirà i podrà comptar amb mi. L'any 2018 farà una exposició a l'edifici *L'Harmonia* de L'Hospitalet i parlen d'instal·lar un monument commemoratiu allà on era el barri. Han d'organitzar tot el material que estan aplegant, algun del qual he ajudat a aconseguir el dia de la trobada, al juliol.

Intentaré motivar la participació de més gent al *Taller* i les activitats que faci, perquè, si una cosa m'ha quedat del tot clara amb aquest projecte, és que les persones són el que més importa. Sobre diferències de qualsevol tipus, la solidaritat és una força motora de millora i canvi social. No oblidaré mai totes les vegades que algun antic veí de La Bomba ha parlat de com s'ajudaven, com respectaven les seves vides, com reien i compartien el que tenien. Sempre s'han mostrat conscients de la marginalitat que els imposaven les institucions i la resta de la societat, però van lluitar per demostrar que no eren el que els altres pensaven i continuen reivindicant la seva igualtat des de la memòria i el record.

La realització d'aquest projecte m'ha apropat a gent que desconeixia i que ha estat important per a alguns familiars meus en un moment determinat de la seva vida. He establert relació amb ells i he conegut nous aspectes dels meus avis, oncles, tietes,.... Ara sé quanta feina van fer i les moltes difilcutats amb què s'hi van trobar.

La tasca que recull aquest treball de recerca, encara que era històrica, malauradament, continua sent actual. La crisi que patim ha tornat a crear sectors socials marginals, continua el problema de la vivenda i la lluita social. L'explicació de la història del barri de La Bomba, com les dels barris del Carmel, el Somorrostro o altres assentaments de barraques durant el franquisme, pot contribuir a la conscienciació dels drets a una vivenda digna o la cosideració de la igualtat social.

Tinc ara una nova visió del que anomenem "lluita social" i entenc d'una altra manera els problemes produïts per les desigualtats. El meu Treball de Recerca m'ha servit per madurar personalment en la valoració de la història propera, el respecte a les vides dels altres i la importància dels grups socials.

L'autor d'aquest treball amb una bomba similar a la del barri trobada a Penautier, França

5. Bibliografia i webgrafia

Webgrafia

https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/about/

http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/

http://hemeroteca-paginas.mundodeportivo.com

https://www.facebook.com/Recuerdos-del-barrio-de-la-Bomba-135298566514136/

https://www.udllibros.com/libro-hijos_de_las_barracas-Y520130010

Bibliografia

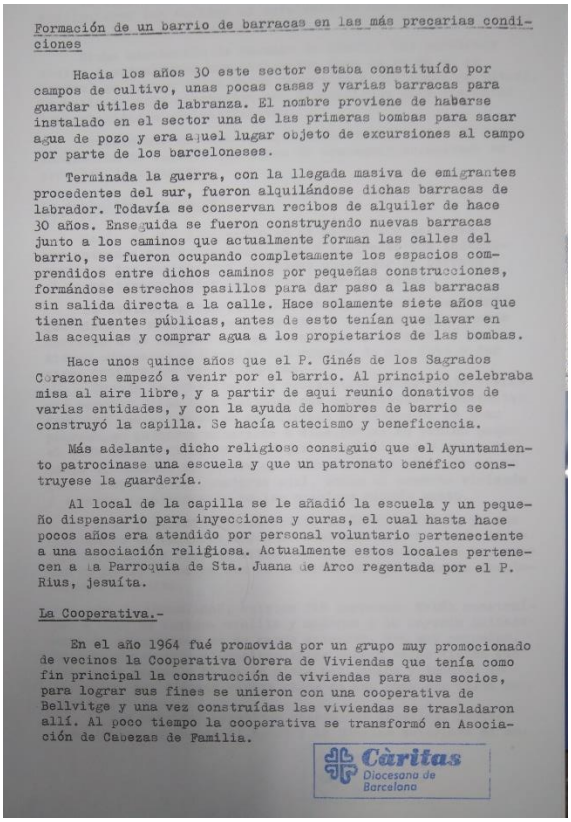
MARTÍNEZ GIL, T *Villafeliche, ayer* Ayuntamiento de Villafeliche i Diputación de Zaragoza. Zaragoza, 2017

RODRÍGUEZ RODRÍGUEZ, RICARDO *Entre ayer y hoy. Relatos de la vida del Pueblo Chozas de Canales de la comarca de la Sa*gra, Toledo Egartorre, Toledo 2000

SOLIAS, J M L'*Hospitalet de Llobregat desaparegut*. Efadós Col·lecció *Catalunya desapareguda*. El Papiol 2017

6. Annexos

Documentació estreta de Càritas Diocesana

Formación de un barrio de barracas en las más precarias condiciones

Hacia los años 30 este sector estaba constituído por campos de cultivo, unas pocas casas y varias barracas para guardar útiles de labranza. El nombre proviene de haberse instalado en el sector una de las primeras bombas para sacar agua de pozo y era aquel lugar objeto de excursiones al campo por parte de los barceloneses.

Terminada la guerra, con la llegada masiva de emigrantes procedentes del sur, fueron alquilándose dichas barracas de labrador. Todavía se conservan recibos de alquiler de hace 30 años. Enseguida se fueron construyendo nuevas barracas junto a los caminos que actualmente forman las calles del barrio, se fueron ocupando completamente los espacios comprendidos entre dichos caminos por pequeñas construcciones, formándose estrechos pasillos para dar paso a las barracas sin salida directa a la calle. Hace solamente siete años que tienen fuentes públicas, antes de esto tenían que lavar en las acequias y comprar agua a los propietarios de las bombas.

Hace unos quince años que el P. Ginés de los Sagrados Corazones empezó a venir por el barrio. Al principio celebraba misa al aire libre, y a partir de aquí reunió donativos de varias entidades, y con la ayuda de hombres de barrio se construyó la capilla. Se hacía catecismo y beneficencia.

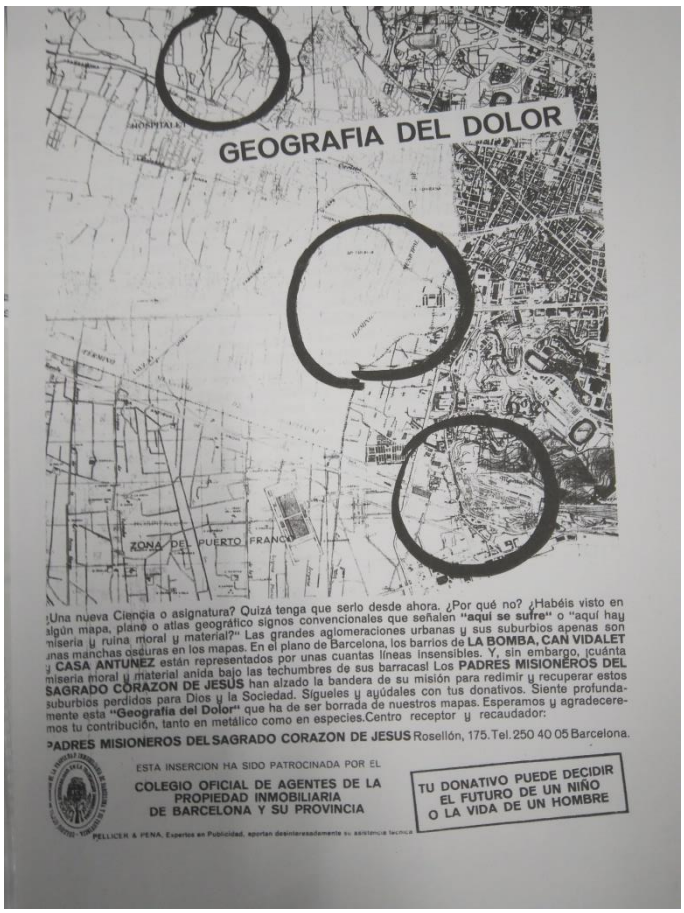
Más adelante, dicho religioso consiguió que el Ayuntamiento patrocinase una escuela y que un patronato benefico construyese la guardería.

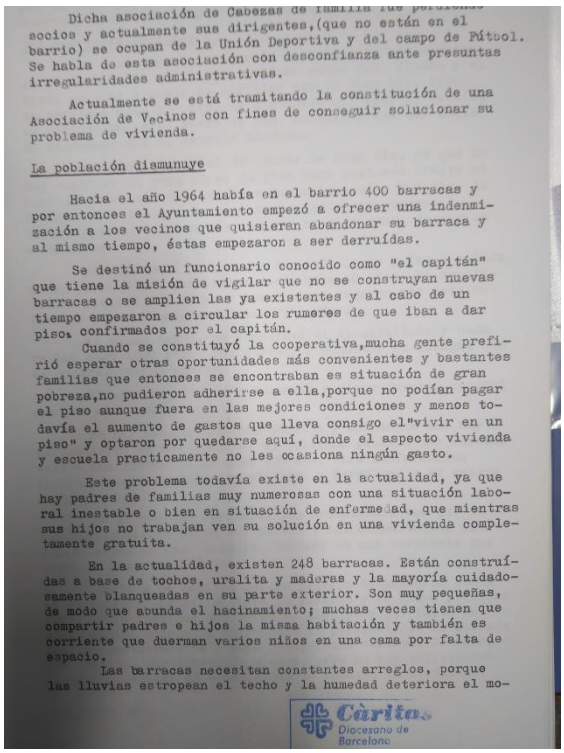
Al local de la capilla se le añadió la escuela y un pequeño dispensario para inyecciones y curas, el cual hasta hace pocos años era atendido por personal voluntario perteneciente a una asociación religiosa. Actualmente estos locales pertenecen a la Parroquia de Sta. Juana de Arco regentada por el P. Rius, jesuíta.

La Cooperativa.-

En el año 1964 fué promovida por un grupo muy promocionado de vecinos la Cooperativa Obrera de Viviendas que tenía como fin principal la construcción de viviendas para sus socios, para lograr sus fines se unieron con una cooperativa de Bellvitge y una vez construídas las viviendas se trasladaron allí. Al poco tiempo la cooperativa se transformó en Asociación de Cabezas de Familia.

Càritas Diocesana de Barcelona

Dicha asociación de Cabezas de familia [illegible] socios y actualmente sus dirigentes,(que no están en el barrio) se ocupan de la Unión Deportiva y del campo de Fútbol. Se habla de esta asociación con desconfianza ante presuntas irregularidades administrativas.

Actualmente se está tramitando la constitución de una Asociación de Vecinos con fines de conseguir solucionar su problema de vivienda.

La población disminuye

Hacia el año 1964 había en el barrio 400 barracas y por entonces el Ayuntamiento empezó a ofrecer una indemnización a los vecinos que quisieran abandonar su barraca y al mismo tiempo, éstas empezaron a ser derruídas.

Se destinó un funcionario conocido como "el capitán" que tiene la misión de vigilar que no se construyan nuevas barracas o se amplien las ya existentes y al cabo de un tiempo empezaron a circular los rumores de que iban a dar piso, confirmados por el capitán.

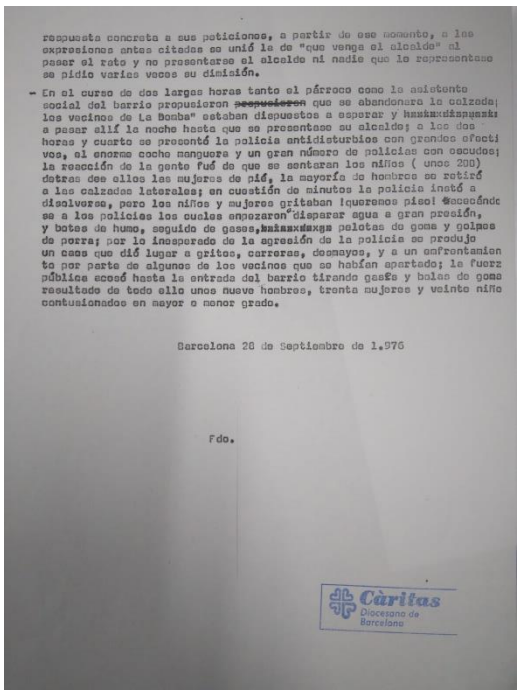
Cuando se constituyó la cooperativa,mucha gente prefirió esperar otras oportunidades más convenientes y bastantes familias que entonces se encontraban en situación de gran pobreza,no pudieron adherirse a ella,porque no podían pagar el piso aunque fuera en las mejores condiciones y menos todavía el aumento de gastos que lleva consigo el"vivir en un piso" y optaron por quedarse aquí, donde el aspecto vivienda y escuela practicamente no les ocasiona ningún gasto.

Este problema todavía existe en la actualidad, ya que hay padres de familias muy numerosas con una situación laboral inestable o bien en situación de enfermedad, que mientras sus hijos no trabajan ven su solución en una vivienda completamente gratuita.

En la actualidad, existen 248 barracas. Están construídas a base de tochos, uralita y maderas y la mayoría cuidadosamente blanqueadas en su parte exterior. Son muy pequeñas, de modo que abunda el hacinamiento; muchas veces tienen que compartir padres e hijos la misma habitación y también es corriente que duerman varios niños en una cama por falta de espacio.

Las barracas necesitan constantes arreglos, porque las lluvias estropean el techo y la humedad deteriora el mo-

Càritas Diocesana de Barcelona

respuesta concreta a sus peticiones, a partir de ese momento, a las expresiones antes citadas se unió la de "que venga el alcalde" el pasar el rato y no presentarse el alcalde ni nadie que le representase se pidió varias veces su dimisión.

- En el curso de dos largas horas tanto el párroco como la asistente social del barrio propusieron ~~acquietaron~~ que se abandonara la calzada; los vecinos de la Bomba" estaban dispuestos a esperar y ~~hasta~~ a pasar allí la noche hasta que se presentase su alcalde; a las dos horas y cuarto se presentó la policía antidisturbios con grandes efectivos, el enorme coche manguera y un gran número de policías con escudos; la reacción de la gente fué de que se sentaran los niños (unos 200) detras dee ellos las mujeres de pié, la mayoría de hombres se retiró a las calzadas laterales; en cuestión de minutos la policía inició a disolverse, pero los niños y mujeres gritaban ¡queremos piso! ~~Sucedió~~ se a los policías los cuales empezaron "disparar agua a gran presión, y botes de humo, seguido de gases, ~~lacrimógenos~~ pelotas de goma y golpes de porra; por lo inesperado de la agresión de la policía se produjo un caos que dió lugar a gritos, carreras, desmayos, y a un enfrentamiento por parte de algunos de los vecinos que se habían apartado; la fuerza pública acosó hasta la entrada del barrio tirando gases y balas de goma resultado de todo ello unos nueve hombres, treinta mujeres y veinte niños contusionados en mayor o menor grado.

Barcelona 26 de Septiembre de 1.976

Fdo.

Càritas Diocesana de Barcelona

Fotografies de la Trobada de veïns de La Bomba

